

KABULÎ: Külliyyat-i divan-i Kabulî. Yayımlıyan: Prof. İsmail Hikmet Ertay-
lan. İstanbul 1948 Millî Eğitim Basımevi. 28+378 s. 8° F. 600 k.

«İstanbul Fethinin Beşyüzüncü Yıldönümü Münasebetiyle Yapılan İ. Ü. Ede-
biyat Fakültesi Yayınlarından Seri: 3, Sayı: 1»

16 ARALIK 1982

KABULI ۵۱

نشریه دانشکده ادبیات تبریز

جلد: ۱۴

۱۳۴۱

بهار سال

ادیب طوسی

قبولی بنظر نرسید در بعضی تذکره‌ها از جمله مجالس النقایس و تحفه سامی و روز روشن وغیره از چند نفر قبولی ذکر شده لیکن هیچکدام با این قبولی که مورد بحث ماست مطابقت نمی‌کند فقط در دیوان حامدی اصفهانی که او نیز از شعرای ایران بوده و در ترکیه می‌زیست در چند جا بنام قبولی اشاره شده و حامدی قبل از قبولی در ترکیه بوده و مدت بیست سال در دربار سلطان محمد فاتح از مدیحه سرایان وی بوده شرح حال وی نیز در شماره‌های بعد ذکر خواهد شد قبولی بعد از حامدی به ترکیه رفته و اغلب اوقات با حامدی مصاحبت و منازعت داشته‌است و گاهی با حامدی مشاعره و مناظره نیز می‌کردند حامدی در قطعه‌ای که از راه طعن در حق قبولی گفته در حروف اول ابیات آن قطعه بنام قبولی اشاره کرده و چنین گفته‌است:

- ق قرار این بود در یاری چوتو با من یمین کردی
 شکستی عهد و پیمانم چرا با من چنین کردی
- ب بدم گفتم بر نیکان و نامد هیچ از آن شرمت
 شدی خوشدل ولی وقتی که جانم را غمین کردی
- و و گر گفتم خورم خونت سپس خوارت کنم از غم
 کرم کردی عفاک الله همان خوردی همین کردی
- ل لبت را نام بردم از شرفای ناس پرسیدی
 دهانت را صفت کردم هوای انگین کردی
- ی یمین کردی که چون زلفت کجی با حامدی نکنی
 چگویم راستی را از یمین خود را سمین کردی (کذا)

قبولی نیز در دیوان خود در دو جا بنام حامدی اشاره کرده و در صفحه ۱۷۸ چنین گفته (حامدی قصیده‌ای بخدمت شاهزاده بایزید پسر سلطان محمد فاتح آورده بود همان شب در مجلس اعلی در این قصیده جواب او گفته شد قصیده ۳۰ بیت است

بقلم حاج حسین نخجوانی

نفوذ زبان و ادبیات فارسی در ترکیه

دوره آل عثمان

بعضی از سخنوران ایرانی به مملکت عثمانی مسافرت کرده و بزبان شیرین فارسی سلاطین و شاهزادگان آن دولت را مدح و ثنا گفته‌اند از جمله ایشان یکی مولانا قبولی است که شرح حال او را بنظر قارئین محترم میرسانم:

در تذکره‌ها و کتب تواریخ که در دسترس بنده است نام و نشانی از وی بنظر نرسید. در جشن پانصدمین سال فتح استانبول از طرف سلطان محمد فاتح ۸۵۵-۸۸۶ هفتمین سلطان از سلاطین عثمانی بعضی کتابها و دیوانها از شعرای مختلف فارسی زبان و ترکی زبان که در فتح استانبول اشعار و مدایحی سروده‌اند جمع آوری نموده در ترکیه چاپ و گراور نموده‌اند از جمله آنها یکی مورد بحث ما کلیات دیوان شاعر سخن پرداز ایرانی متخلص قبولی است نسخه‌ای از کلیات دیوان گراور شده آن شاعر را با دیوان حامدی اصفهانی که او نیز از سخنوران ایرانی است و در ترکیه می‌زیست اخوی حاج محمد نخجوانی در مراجعت از استانبول برای من آورده و از این مرخصت ایشان متشکرم. قبولی در زمان سلطان محمد فاتح در استانبول ساکن بود قصاید غزلی و مدایح بیشماری در حق سلطان محمد فاتح و سایر شاهزادگان و امرا و وزرای وی بزبان فارسی گفته‌است.

شرح حال قبولی که از دیوان خود اوستخراج شده:

چنانکه ذکر شد در تذکره‌های ترکی و فارسی و سایر کتب تواریخ نامی از

ciliği sebebiyle kendisine Kazakistan Cumhuriyeti Yüksek Kurulunun Hürmet (Şeref) belgesi, "Halklar Dostluğu" ve "Şeref Belgesi" ödülleri verildi. VSPS ile SSR Yazarlar Birliği ödülüne ve İlimler Akademisinin Ş. Valihanov ödülüne lâyık görüldü. **Eserleri:** *Ömir Uşkıını* (Almatı 1956), *Adam* (Almatı 1964), *Janr Sırı* (Almatı 1964), *Sır* (Almatı 1975), *Cebe* (Almatı 1977), *Avezovtın Esem-dik Jemi* (Almatı 1986), *Arna* (Almatı 1988), *Söz Önöri* (Almatı 1992), *Közkaras* (Almatı 1996), *M. Avezov ESSR* (Almatı 1997), *Jusip Kıdır-Jazuşı, Galım, Ustaz* (Almatı 1997).

Kay.: Yaz. Arş. •♦Ş. İBRAYEV

KÂBİL (1834-1909): Irak sahası Türkmen divan şairi. Kerkük'te doğdu. Asıl adı Kâbil Muhiddin'dir. Tokat'tan Kerkük'e göçen bir ailedendi. Hacı Süleyman adında bir zatın oğludur. Eğitimini mahalle camiinde ve Kerkük medreselerinde yapan şairin meani ve beyan ilimlerinde ilerlediği bazı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Kerkük'te Aşar Komisyonu ve İdare Meclisi üyeliklerinde, ihale memurluğunda, şehir mahkeme azalığında, bir ara Ranya'da kaymakam vekillığında bulundu. Bu görevde iken bir süre Musul Valisi olan Süleyman Nazif'le tanıştı ve takdirini kazandı. Hayatının sonuna doğru görme kabiliyetini kaybederek Kerkük'te vefat etti. Dinî şiirleri ve naatları ile tanındı. Lirik gazeller ve Farsça şiirler de yazdı. Hikemî tarzda olan şiirleri kuvvetlidir ve kendinden sonra yetişen şairleri etkiledi. Şiirlerine örnekler Kerkük Şairleri'ndedir. Zeynelabidin ve Mâil adlı iki oğlu da şairdir.

Kay.: Muhsin Behçet Şakir, *Irak'ta Türkmen Edebiyatı Örnekleri*, Bağdat 1977; Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri*, 1963, 1/157-195; "Kâbil Muhiddin", *TDEA* 5/65; *TDEA* 6/374-376. •♦N. ÜNVER

KABİL, bk. İMAMVERDİYEY, Gabil Allah-verdi oğlu

KÂBİLİ (?-1634): Divan şairi. Isparta'da doğdu. Adı Mehmed Efendidir. Ispartalı Abdül-gani Efendinin oğludur. Yaverîzâde diye tanındı. Medrese öğrenimini bitirdikten sonra

çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Galata ve Selânik mollası oldu. Selânik'te vefat etti. Şiirlerine örnek *Kafzâde Tezkire*'sindedir. **Eseri:** *Mecmû'a-i Eş'âr*.

Kay.: *MN* s. 344; *SO* 4/45; *TDEA* 5/66; *TGDEİS* s. 237; *TN* 2/817 (3396); *VF* 1/20; *ZE* (NOSK nu. 3723), v. 93. •♦M. CUNBUR

KÂBİLİ (16. yy.): Divan şairi. İstanbul'da Molla Gürani mahallesinde doğdu. Medrese eğitimini sürdürürken vazgeçerek tasavvufa yöneldi. Dünya nimetlerinden elini eteğini çeken Kâbili Çelebi, Mekke, Medine, Mısır, Şam ve Bağdad'ı dolaştı. Anadolu ve Rumeli vilayetlerinde de gezdi, kulağı sağırlandıktan kısa bir süre sonra öldü. Ölüm tarihi bilinmemekle birlikte Âşık Çelebinin, tezkiresini yazdığı hayatta, Kınalızâde'nin tezkiresini yazdığı tarihte ise ölmüş olduğundan 974/1566-7 ile 994/1586 arasında öldüğü sanılmaktadır. Fâizî, I. Selim devrinde öldüğünü bildirmektedir. Şiirlerine örnek tezkirelerde olup bu eserlerde şairliği üzerine yorum bulunmamaktadır

Kay.: *KÂ* 5/3490; *MŞ*, 1971, vr. 222b; *TGDEİS* s. 237; *TN* 2/817(3416); *TŞ/HÇ* 2/791; *ZE* (MK Yz. A. 679), vr. 88b. •♦M. F. KÖKSAL

KABUKÇU, Gültekin (1943-): Mizah yazarı. Yozgat'ta doğdu. 1967'de AÜ DTCF Rus Filolojisi Bölümünü bitirdi. 1981'e değin TRT'de metin yazarı, prodüktör ve yönetici olarak çalıştı. 1989-1990'da görevli olarak iki kez gittiği Sovyetler Birliği'nde uzunca bir süre bulundu. Kabukçu'nun eserinde *Krokodil* ve *Novaya Jizn* adlı dergilerden seçtiği karikatürler de yer almaktadır. **Eseri:** *Glasnost Fıkraları* (Ank. 1990).

Kay.: Kur. Arş. •♦Yaz. Krl.

KABÜLİ (1437/8-1478): Divan şairi. Fatih devrinde İstanbul'a gelen İranlı şairlendendi. Eserinden çıkarılan bilgilere göre bir süre Şirvan'da kaldı. Şirvanşah'a bir kaside sundu. Oradan ayrılıp önce Amasya'ya geldi. Şehzade Bayezid'e bağlandı. Daha sonra İstanbul'a geçip Fatih Sultan Mehmed'in yakınları arasına katıldı. Altı yedi yıl sonra

«فارسی‌سرایان مهاجر در دوره سلاطین مملوک»، نامه پارسی، سال چهارم، شماره ۲، تابستان ۱۳۷۸، ش، صص ۱۳۶-۱۳۹؛ ذبیح‌الله صفا، «قانعی»، نامه میتوی، صص ۲۹۹-۳۱۶؛

Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi, 24/307.

رسولی

قبله (qeb.le)، رساله‌ای به فارسی دربارهٔ قبله‌یابی، نوشتهٔ علی خفری رومی حسینی (ز ۹۰۹ ق). مؤلف در این رساله دربارهٔ چگونگی به کارگیری دانش ستاره‌شناسی برای شناختن جهت قبله سخن گفته است. رسالهٔ قبله در بیست و دو فصل تدوین و در ۹۹۰ ق تألیف شده است. در فهرست‌ها از این رساله با نام‌های گوناگون، همچون رساله در صنعت کره و رساله در سمت قبله، یاد رفته است. پایان این رساله چنین است: «چه خفری این رساله کرد بنیاد - به تاریخ ثوابت ثبت افتاد.» نسخه‌هایی دست‌نویس از آن در مجموعه‌ای به شمارهٔ ۶۲۲۸۹ در کتابخانهٔ مجلس و به شمارهٔ ۴/۱۹۳۰/۴۹۴۲ در کتابخانهٔ شیرازی نگه‌داری می‌شود.

منابع: فهرست کتابخانهٔ مجلس شورای ملی، ۲۹۷/۱۶-۲۹۸؛ فهرست

کتاب خطی کتابخانهٔ مرکزی آستان قدس رضوی، ۱۳۴/۱؛ فهرست

مخطوطات شیرازی، ۵۲۴/۳؛ فهرست مشترک نسخه‌های خطی فارسی

پاکستان، ۲۹۰/۱؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ۳۳۳/۱؛

فهرستوارهٔ کتابهای فارسی، ۳۰۰۵/۴؛

Osmanlı astronomi literatürü tarihi, 1/67 ; *Persian*

literature, C.A. storey, 2/114.

کوتی

قبولی (qa.bu.li)، ۸۴۱- استانبول ۸۸۳ ق، شاعر ایرانی. اصلش از ایران است. شمس‌الدین سامی او را از مردم سنیروز دانسته است، اما درستی این گفته چندان روشن نیست. از اشعاری که وی در مدح فرخ‌یسار شروان‌شاه (ح ۸۶۷-۹۰۶ ق) سروده، چنین برمی‌آید که چندی در شروان به سر برده است. پس از آن به دلایلی که روشن نیست، به عثمانی رفت. نخست چندی در آماسیه به خدمت شاهزاده بایزید، فرزند محمد فاتح (۸۴۸-۸۵۰، ۸۵۵-۸۸۶ ق)، درآمد و برای دو قصیدهٔ فارسی که در مدح او سرود، از وی التفات دید. سپس به استاجول، به دربار محمد فاتح رفت و با سرودن اشعاری در مدح شاه عثمانی، از

کی خسرو دوم (- ۶۴۴ ق)، عزالدین کی‌کاوس دوم (- ۶۵۵ ق)، رکن‌الدین قلچ ارسلان چهارم (- ۶۶۶ ق) و غیاث‌الدین کی‌خسرو سوم (- ۶۸۲ ق) را درک کرد. وی از محضر مولانا جلال‌الدین محمد بلخی بهره برد و تا زمان مرگ مولانا زنده بود و چون مولانا درگذشت قانعی قصیده‌ای در رثای وی سرود. افلاکی در مناقب‌العارفین دربارهٔ قانعی می‌گوید: «روزی امیر قانعی که ملک‌الشعرای زمان بود، از حضرت مولانا پرسید که ستاین مسلمان بود؟ فرمود که مسلم بود و نوربخش مسلمانی بود. قانعی سر نهاد و رفت.» و در جایی دیگر پس از ذکر رخداد درگذشت مولانا می‌نویسد: «همچنان هر بزرگی مثل امیربهاء‌الدین قانعی ملک‌الشعرا و فضیلائی چست رباعیات لطیف می‌گفتند.» سبک شعر قانعی ساده و روان است. وی در منظومه‌های خود از زوش فردوسی پیروی می‌کرد. به همین سبب در اشعارش واژه‌های عربی کم‌تر به کار برده است. افلاکی او را به سبب فراوانی اشعار و تقدم بر گویندگان دیگر خاقانی زمان لقب داده است. از آثارش: ترجمهٔ کلیله و دمنه به نظم فارسی که در ۶۵۵ ق به پایان رسیده و به عزالدین کی‌کاوس دوم پیشکش شده است (تهران، ۱۳۵۸ ش)؛ منظومهٔ حماسی - تاریخی سلجوقنامه در گزارش پادشاهی سلجوقیان در بحر متقارب در یک مجلد که پیش از سرودن کلیله و دمنه آن را به پایان رسانیده است. چنان‌که در کلیله و دمنه آورده است «چندان آن را می‌پسندیده که پنداشته بود که اگر هیچ شعری نمی‌سرود و تنها همین منظومه از او بر جا می‌ماند، برای نشان دادن علو مقامش در شاعری کافی بود.» سلجوقنامه را در شمار آثار گمشده می‌پندارند، ولی به نظر می‌رسد که بخشی از آن در کتاب الاوامر‌العلاجیهٔ ابن‌ربی‌بی نقل شده است. در برخی منابع آن را شهنامهٔ سلجوقی نامیده‌اند.

منابع: تاریخ آل سلجوق؛ تاریخ ادبیات ایران، براون، ۱۵۸/۳؛ تاریخ

ادبیات در ایران، ۴۸۷/۳ - ۵۰۶؛ تاریخ مفصل ایران (عهد مغول)،

۵۳۶-۵۳۷؛ تاریخ نظم و نثر، ۱۶۱؛ الذریعه، ۸۷۴/۹؛ زبان و ادب

فارسی در قلمرو عثمانی، ۲۸، ۶۰، ۲۷۶؛ سبک‌شناسی، ۲۵۲/۲؛ شعر

و ادب فارسی در کشورهای همسایه (آسیای صغیر)، ۴۶-۴۷؛

لغت‌نامه، زیر «قانعی طوسی»؛ مناقب‌العارفین، ۳۲۲، ۵۹۵؛ نگاهی

به روند نفوذ و گسترش زبان و ادب فارسی در ترکیه، ۷۳-۷۷؛

یادداشت‌های قزوینی، ۵ و ۶، ۱۳۵-۱۳۶؛ محمدسلیم مظهر،

110051

KABÛLÎ

-
- 1 MUSTAFA ERDOĐAN, Kabûlî İbrahim Efendi, hayatı, edebî kişiliđi ve divanı (inceleme-tenkitli metin-dizin), Gazi Üniversitesi, Doktora, 2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

171773

KABÜLİ MUSTAFA EFENDİ VE KENZÜ'L-ESRÂR ADLI ESERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	171773
Tas. No:	297.75 MUS.K

Hazırlayan

M.Fazıl AYDENİZ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa TAHRALI

İstanbul - 2001

23 TEM 2008

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN BOKÜMAN

153-170

MADDE YAYINLANDIĞAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

18 Eylül 2007

- Kabulî

نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی

شماره ۱۳۳

عزیز دولت آبادی*

قبولی و دیوان او

سال‌هایی که به منظور تألیف تذکره « سخنوران آذربایجان » منابع و مآخذ مربوط را تصفح می‌کردم ، توجه داشتم که در آن سوی ارس نیز شاعران جاودانی نظیر : خاقانی شروانی ، نظامی گنجوی ، مجیرالدین بیلقانی و سایرین بودند که سرگذشتشان در تذکره‌ها و تواریخ مضبوط و دواوین و آثار چاپی و خطیشان در کتابخانه‌های داخلی و خارجی موجود و مظاهر ذوق و اندیشه‌شان جزو ذخایر معنوی و ادبی ما معدود و مقام و الایشان در تاریخ ادبیات ایران بزرگ محفوظ است . به علت این پیوستگی‌های تاریخی ، به موازات تألیف «سخنوران آذربایجان» شرح حال « سخنوران اران » را نیز به همان سبک و شیوه انتقادی فراهم می‌کردم . این مقاله اوراقی از آن تذکره است که به عنوان برگ سبز تقدیم خوانندگان ارجمند می‌گردد .

قبولی از سخنوران توانا و در عین حال ناشناخته سده نهم هجری قمری است . نسخه‌ای از دیوانش که محتوی مثنویات ، قصاید ، هزلیات ، غزلیات ، مقطعات ، رباعیات فارسی و دو قصیده و دوازده غزل ترکی اوست در ۳۷۸ صفحه

* گروه ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز .

نشریه

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه تبریز

۳

پاییز ۱۳۶۳ Tebriz

سال ۳۲ شماره مسلسل ۱۳۳

ج - حدیث مشهور «ایتونی بدوات و کتف اکتب لکم کتاباً لن تضلوا بعده ابداً» که بعضی آن را جزء احادیث متواتره نیز شمرده اند تا اندازه ای میتواند راهنمای ما در این موضوع باشد.

برای اطلاع بر موارد نقل این حدیث در کتب صحاح - علاوه بر مراجع شیعه - به المعجم الفهرس لالفاظ الحدیث النبوی، ج ۵، ص ۵۳۹، چاپ بریل - لیدن، ذیل عنوان (کتف) مراجعه شود.

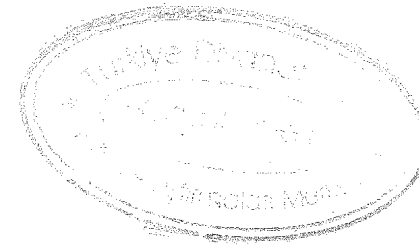
محمد بن عبد الصبور خوئی تبریزی

معروف به

حکیم قوبولی

بقلم حاجی میرزا جعفر سلطان القرائی

در خوی متولد شده بود و در تبریز اقامت داشت، در علم طب ماهر و یکی از بزرگان طبای عصر خود در ایران بود. از علوم دینی و فنون ادبیه بهره وافیه داشت، مردی کارکرده و عالم و پرمایه بود، اوقاتی که در اصفهان به تحصیل اشتغال داشت، گرفتار مرض هائل شقاقولوس گردیده، پایش را بریدند. ابتدا در رشته علوم دینی کار میکرد، میخواست در زمره عالمان دین باشد، وقوع این حادثه، وضع کارش را عوض کرد، بتحصیل علم طب تمایل یافت و با سعی فراوان بکسب فنون طبیه پرداخت تا طبیب معروف زمان خود گردید. پایش که بریده شد بجای آن، پای چوبین که روی آن را با چرم پوشیده و بصورت چکمه آورده بودند، نهادند، بسختی و بمددکاری آن پای چوبین تردد میکرد، بعدها که شهرت یافت و بحلقه طبای بزرگ درآمد به حکیم قوبولی معروف شد و قوبول عبارت از همان نوع پای چوبین است و موجب شهرت همین. محسن میرزا میرآخور فرزند عبدالله میرزا پسر فتحعلی شاه قاجار در منشآت خود آنجا که از درد پای خویش شکایت میکند مینویسد:

DICHTER UND DICHTERISCHES „ICH“ BEI QABŪLĪ
(9./15. JH.)

Von Michael Glünz, Bern

16 MAYIS 1996

Den rahmen, auf den die folgenden ausführungen zu beziehen sind, bilden die *gāzals* Qabūlīs, eines dichters, der um 841 h.q./1437 f. an einem nicht bekannten ort in Iran geboren wurde, später ins Osmanische Reich auswanderte und über die prinzenresidenz Amasya an den hof Mehmeds des Eroberers gelangte, wo er bis zu seinem tod 883/1478 f. als hofdichter wirkte.¹ Die in rede stehenden *gāzals* — 334 persische und 11 türkische — sind teil des diwans, den der dichter im jahr 880/1475 f. zusammenstellte, abschreiben liess und Mehmet widmete. Der diwan liegt seit 1948 in der faksimileausgabe I. H. ERTAYLANs vor.

Ich möchte mit der feststellung J. S. MEISAMIs beginnen, dass das „eigentliche subjekt“ des *gāzals* die persona des dichters als liebender ist.² Ich sage „persona“ und will damit ausdrücken, dass ich nicht die reale, historische person des mannes meine, der diese speziellen gedichte verfasst hat, sondern seine rolle, die maske, die er aufsetzt, wenn er am spiel der *gazaldichtung* teilnimmt. Lyrisches dichten ist ja — zumindest für einen persischen dichter wie Qabūlī — etwas anderes als die aufzeichnung und vermittlung einzelner tatsächlich so und nicht anders empfundener gefühle oder eine schilderung konkreter erlebnisse. Die poetik des *gāzals* verlangt, genau wie ein spiel, die befolgung von regeln, die von vornherein feststehen, und sie weist dem dichter ganz bestimmte rollen zu, die er mit überzeugungskraft spielen muss, wenn er sich erfolg erhofft.

Entsprechend der gliederung des poetischen gesamtsystems des *gāzals* in drei teilsysteme, nämlich das höfische, das erotische und das mystisch-ana-kreontische, sind es drei rollen, die das subjekt des *gāzals* spielen kann: dichter, liebender und vagabund.³

Die drei teilsysteme weisen jedoch eine weitgehende strukturelle homologie auf, so dass die einheit des subjekts im *gāzal* durch diese dreigliederung nicht notwendigerweise aufgebrochen wird. Gewisse fundamentale beziehungen gelten auf allen drei ebene und ermöglichen jenen beziehungsreich-

¹ Vgl. *Kulliyât-i Divân-i Kabulî*. Ed. I. H. ERTAYLAN. Istanbul 1948, einleitung; D. ŞAFÂ: *Târîh-i adabiyât dar Irân*. IV. Teheran 1363 h.š., s. 342 ff.

² J. S. MEISAMI: *Medieval Persian Court Poetry*. Princeton 1987, s. 261.

³ Persisch: *rind*. Vgl. J. C. BÜRGE: *The Pious Rogue — A Study in the Meaning of qalandar and rend in the Poetry of Muhammad Iqbal*. In: *Edebiyât IV,1* (1979), s. 43—64.

tum und jene schillernde mehrdeutigkeit, für die das persische *gāzal* — vor allem natürlich bei Ḥāfiz — berühmt ist. Ein beispiel von Qabūlī möge dies illustrieren:

1 Die nachtigall, die elend im käfig gefangen ist, wer wird das wehklagen ihres herzens in den rosenhain tragen? (Külliyât, facsimile, p. 260, apu.)

Die nachtigall ist, wie man eigentlich kaum zu erwähnen braucht, als singender vogel ein bild für den dichter, als gefährte der rose ein bild für den liebenden und als seelenvogel ein symbol für die menschliche seele. Dementsprechend lassen sich für „käfig“ die begriffe „exil/ungnade“, „trennung vom geliebten“ und „irdische existenz“, sowie für „rosenhain“ die begriffe „hof“, „gasse des freundes“ und „ewige urheimat“ substituieren, was jeweils zu einer spezifischen lesart des verses führt. Seine grundstruktur bleibt jedoch unverändert.

Als folge derartiger invarianter strukturen, die allerdings nur selten so wie in dem genannten beispiel anhand eines einzigen verses gezeigt werden können, lassen sich elemente der drei teilsysteme des *gāzals* zu äquivalenzklassen ordnen. Was auf den dichter zutrifft, kann dann auch auf den liebenden angewandt werden, und was sich über diesen sagen lässt, hat auch für den mystiker geltung.

Wo solche äquivalenzen festzustellen sind, implizieren aussagen auf der einen ebene des textes dann immer auch solche auf den übrigen ebene und lassen das subjekt des *gāzals* als ein einziges erscheinen.

Es geht aber dennoch ein bruch durch dieses subjekt, doch verläuft er nicht horizontal — wenn wir uns die drei ebene parallel übereinanderliegend vorstellen —, sondern vertikal durch alle drei ebene hindurch. Er spaltet das *gāzalsubjekt* in eine „er“-person, die mit dem dichternamen, dem *taḥalluṣ*, bezeichnet wird, und in eine „ich“-person, die durch die grammatische erste person singular gegeben ist. Die folgenden versbeispiele, die nicht weiter kommentiert werden sollen, mögen als beleg dafür dienen, dass sowohl die „er“-person Qabūlī als auch die „ich“-person in allen drei rollen auftreten kann.

2 Mag sein, dass ich wie Qabūlī zur gnadenfülle eines angenommenwerdens gelange; in dieser absicht bin ich an deiner schwelle aspirant. (308, pu.)

3 In der beredsamkeit ist das sprechende naturell Qabūlīs ein papagei, der unentwegt mittels lobes auf den könig um zucker bettelt. (275,3)

4 Qabūlī, meine art und weise in der art der *gazaldichtung* ist speziell, die dichter haben in der dichtung heute nicht meinen stil. (324,13)

5 Da es dir befriedigung bringt, immerzu das schwert über die köpfe der liebenden zu führen, beginne doch gleich bei Qabūlī damit, diese befriedigung zu finden. (229,11)

6 Den vorsitz im weinhaus hat Qabūlī auf dem weg des vagabundentums erlangt; jeder, der diesen rang sucht, wird ihn auf diese weise erlangen. (256, ult.)

DIA keşfi ca
R. Kudulu

Istanbul fethinin beşyüzcü yıldönümü münasebetiyle yapılan
İ. Ü. Edebiyat Fakültesi yayınlarından: Seri : 3 - Sayı : 1

KÜLLİYYÂT-İ DÎVÂN-İ K A B U L Î

PROF. İ. H. ERTAYLAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Tarih	19676
Tasit No	T811.215 KAB. K.

İSTANBUL 1948 — MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

29 HAZİRAN 1993

Kabul

112

BUHARA YAYINLARI
VELİ DEDE KÜTÜPHANESİ NU: 003

EDİRNELİ KABÛLÎ MUSTAFA EFENDİ

*

Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri

*

KENZÜ'L-ESRÂR ve DÎVÂN'I

Dr. SELAMİ ŞİMŞEK

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	140405
Tas. No:	207-75 MUS.K

ISBN: 975 - 9076 - 06 - 3

BASKI YILI
2005

MATBA
SİYERİ
15 ŞUBAT 2005

Buhara Yayınları

TEL: (0212) 520 76 70 • 512 33 90

0-2193

SON DÖNEM RIFÂÎ ŞEYHLERİNDEN EDİRNELİ KABÛLÎ MUSTAFA EFENDİ'NİN RİSÂLE-İ TASAVVUF ADLI ESERİ

Selami Şimşek*

Abstract

Risale-i Tasavvuf of Kabuli Mustafa Efendi who is from Edirne and is Rufaiyah Sheiks of Last Century.

It was informed shortly in our study about Sheikh Kabuli Mustafa Efendi (d. 1829) who is from Edirne and is Rufaiyah sheiks of last century his life, works and his unfamous work *Risale-i Tasavvuf* was cited with some explanation to the new Turkish version. He is Turkish sufi and divan poets in the nineteenth century. He was born in Edirne. While Kabûlî was the head-clerk of court, later he left this duty and attended in to the mystic path. Kabuli Mustafa Efendi was guide in Edirne and Rumelia. His mystic works are *Kenzü'l-esrar*, *Musiletü'l-hidaye*, a dictionary of Persian *Müşki'l-küşa* and composed *Divanı*. He died in 1244/1829.

Key Words: Rifaiye, Edirne, Kabuli Mustafa Efendi, *Risale-i Tasavvuf*

Giriş

Anadolu'ya ilk giren tarikatlardan birisi olan Rifâîlik¹, Seyyid Ahmed Rifâî (ö. 578/1183) tarafından Güney Irak'ta kurulmuştur. Tarikat XIII. asrın başlarından itibaren Ortadoğu başta olmak üzere Anadolu² ve Balkanlar'da yaygınlık kazanmıştır.

XIII ve XIV. asırlarda söz konusu coğrafyada güçlü faaliyetler gösteren Rifâîlik, XVIII. asrın sonları ile XVIII. asrın başlarından itibaren Anadolu ve

* Dr.

- 1 Bu konuda geniş bilgi için bk. Sadi Bayram, "Anadolu'da İlk Rifâîler ve Hz. Zeynelâbidin Ali er-Rifâî Soyuna Hakkında Yeni Hipotezler", *Kayseri Yöresi Tarihi Sempozyum Bildirileri*, Kayseri 1997, s. 27-33; a.mlf, "Samsun Ladik ve Seyyid Ahmed-i Kebir Hazretleri", *19 Mayıs Eğitim Fakültesi Dergisi*, Samsun 1990, Sayı: 5, s. 15 vd.; A. Rıza Karabulut, *Meşhur Mutasavvıflar*, Kayseri 1984, s. 171-180.
- 2 Seyyid Ahmed Rifâî'nin oğlu Taceddin'in Konya'ya gelişleri için bk. Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, MEB Yay., İstanbul 1966, c. II, s. 132-133.

0825

07 AGU 2008

KABÛLÎ'NİN İKİNCİ DİVANINDAKİ TÜRKÇE KASİDE VE GAZELLER

(110051)

Günay KUT*

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Kabûlî Divanı ve Kabûlî üzerinde şimdiye kadar yazılan makalelerde Kabûlî'ye ait sadece bir divan biliniyordu. Bütün bu makalelerde kaynak olarak İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Külliyât-ı Dîvân-ı Kabûlî* adıyla bir önsöz ve yazmanın tıpkıbasımıyla 1948 yılında yayımlanmış olduğu eseri (Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3958'deki yazma) kullanılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak Kabûlî'nin Farsça olarak yazdığı divanındaki Türkçe kaside ve gazelleri yayımlamak üzere çalışmaya başladığım sırada Kabûlî'nin bir ikinci divan daha yazıp aynen birinci divanında olduğu gibi bu divanı da Fatih Sultan Mehmed'e sunmuş olduğunu tesbit ettim.¹ İran'dan gelerek Fatih Sultan Mehmed'in sarayına kadar girebilmeyi başaran Kabûlî daha sonra gözden düşmüştü. Fakat tekrar sarayda gördüğü itibarı hayal ediyordu. Birinci divanını otuz dokuz yaşındayken 880 (1475-76) yılında tamamlayarak Fatih'e sunan şair ikinci divanını 881 (1476)'de Buğdan Seferi'nin muzafferiyetle bitmesinden sonra kaleme almıştır. Karabuğdan zaferi 26 Temmuz 1476'da gerçekleştiğine göre ikinci divan birinci divandan sonra bir yıla yakın bir zaman içinde yazılmıştır. İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlana Hâmidî* adlı yayınında verdiği bilgiye göre Kabûlî "mızımız" ve şikâyetçi bir kişiliğe sahipti. Belki de Fatih'in sarayından bu yüzden uzaklaştırılmış olması mümkündür. Ama buna mukabil Hâmidî'nin de İran'dan gelen şairler arasında sarayda kabul görenlerden olmasına ve uyumlu tabiatına rağmen yirmi yıl sonunda Bursa'ya sürülmesinden sarayda tutunmanın o kadar kolay olmadığı ortaya çıkar.² Kabûlî'nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 884'te kayıtlı ikinci divanında birinci divandaki iki kaside ve on bir Türkçe gazeline mukabil üç kaside ve altı gazel yazdığını tespit ettik.³ "Kabûlî'nin İlk Divanındaki Türkçe Şiirler" adlı makalemizde bu yazmadan bahsetmiş ve fiziki tavsifini de vermiş olduğumuz için burada bu yazımızda aynı bilgileri tekrar etmeyeceğiz.⁴

* Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1 Bu konuda bkz. Günay Kut, "Kabûlî'nin İlk Divanındaki Türkçe Şiirler," *Yazmalara Adanmış Bir Ömür: Nimet Bayraktar'a Armağan*, yayına hazırlayanlar, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen ve Nergis Ulu (İstanbul Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2006): 103-104. Bu makalemizdeki iki yanlış sırası gelmişken aşağıda düzelterek okuyucularımızdan özür dileriz. Birinci divandaki ilk Türkçe nazire Ahmet Paşa'nın (ö. 902/1497) "Güneş" redifli kasidesine naziredir. Bu nazirenin birinci beytinde "sîm-sîmâ-yı" şeklinde tamlama olarak tesbit edilen ibare *sîm-sîmâyı* (s. 109/1) ve 32. beytinde "Mehdi diyen" *mehdî-i dîn* (s.111/32) olarak düzeltilmelidir. Bu makalede kimi matbaa yanlışları daha bulunmaktadır, ama onları kolayca anlamak mümkündür.

2 *Külliyât-ı Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, önsöz, hayatı ve eserleri ile yayınlayan, İsmail Hikmet Ertaylan (İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1949):12-13; Hâmidî Celfî'nin babasıdır.

3 İkinci divanla ilgili bkz. Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Müzesi Kütüphane Farsça Yazmalar Kataloğu* (İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi, 1961):Kat. no 677, Hazine 884.

4 Günay Kut, a.g.m., s. 103-104.

"FIRAKI A POET OF XVITH CENTURY AND A LETTER OF H.M IN VERSE"**Abstract**

In this article we dealt with Firâkî a poet of XVIth century from Kütahya, his life, works and poetry. Firstly we introduced studies about letter as a literary form. Later we mentioned about the life and poetry of Firâkî according to XVIth century Ottoman biography sources. Consequently we gave a transcribed text of Firâkî's letter written in verse.

Keywords

Firâkî, letter, letter in verse.

MADDELERİNİN İZLENİMLERİ
SÖZLÜKLERİNİN İZLENİMLERİ

01.03.2008

MEVLÂNÂ KABÛLÎ [1438-1478] VE
DİVÂN'INDAKİ TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Hakan TAŞ

ÖZET

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Kabûlî'nin doğum yeri bilinmemektedir. Bir müddet Şirvan'da kalmış, muhtemelen II. Mehmed Han'ın âlim ve şairlere değer vermesi sebebiyle Osmanlı ülkesine gelmiştir. Kabûlî daha sonra saraya ulaşmanın yolunu bulmuş ve ilk kasedesini sununca II. Mehmed Han'ın takdirini kazanarak maiyet erkânı arasına dâhil olmuştur; ancak geçimsiz bir tabiata sahip olması sebebiyle altı yedi yıl içerisinde padişahın çevresinden uzaklaştırılmıştır. Divan'ının tek yazması Süleymaniye Ktp. Ayasofya Kit. 3958'te kayıtlıdır. Bu eserin, İ. H. Ertaylan tarafından tipkibasımı yayımlanmıştır. Bu makalede Kabûlî'nin Farsça Divan'ı içerisinde bulunan iki kaside on bir gazelden ibaret Türkçe şiirleri gün yüzüne çıkarılmış, bunların çevirisi yapılmış ve şairin edebî kişiliği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Mevlânâ Kabûlî, Divan'ındaki Türkçe Şiirleri, II. Mehmed Han dönemi.

Kabûlî'nin, bir şiirinde *Dîvân*'ını II. Mehmed Han [1451-1481]'a takdim etmek üzere 880 [=1475] yılında topladığını ve bu tarihte otuz dokuz yaşında bulunduğunu söylemesinden yola çıkarak 841 [=1438]'de doğduğunu söylemek mümkündür.

Güdeşte sâl 'ömrem sî vü nüh bûd

Serem ez-medh-i şeh ber-çerh mi-sûd (Kabûlî: *Dîvân*: 177^b)

Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü /
hakanibrahim@hotmail.com

^b Ömrümden otuz dokuz yıl geçti; padişahın övgüsüyle başım göklere erdi.

3427 - مولانا قبولي الشاعر الرومي العثماني - عاش في
عهد السلطان محمد الفاتح 855 - 886 هـ المتوفى
1478/880

من تصانيفه :

1 - كليات ديوان مولانا قبولي - في الأدب (ف)
أياصوفيا رقم 3958 ورقة 184 ؛ 880 هـ ؛ خزينة رقم
884 ورقة 107 ؛ طبع في إستانبول 1948 ؛

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN OKUMAN

13 EKİM 2006

1065 : 1065

علي رضا قره بلوط، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
إستانبول، الجزء الثاني، [y.y.,t.y.]، İSAM 141628،